

båda inskrifterna ha **s**- och **t**-runorna svensk-norsk form, medan däremot i **a** och **n** båda typerna äro företrädda. Ovan har framhållits, att **o**-runan använts på ett anmärkningsvärt sätt. En sådan egendomlighet möter möjligen en gång också i U 214 (**troknapi**). Vidare kan anföras, att **uk** och **eftir** skrivas på samma sätt och att skiljetecknen i båda inskrifterna sannolikt ha haft tre olika former. Ovan har jag sökt göra troligt, att upptecknarna missuppfattat inskriftens första runa; på Helgonius' och Hadorphs träsnitt har runan formen av ett **b**. Det kan därför kanske ha något intresse, att runan 7 **b** i U 214 i fyndrapporten 1937 felaktigt uppfattades som **r**. Ursprunglig diftong *æi* tecknas visserligen 2 ggr **e** i inskriften U 214 (**skrep, enir**), däremot **ai** i U 215 (**stain**). Detta har emellertid föga att betyda. **stain** är sannolikt en traditionell skrivning av detta runstenarnas vanligaste substantiv, under det att **e** återger det verkliga *uttalet* på de båda inskrifternas tid.

Inskrifterna tillhöra båda en relativt sen tid, sannolikt början av 1100-talet.

Mycket talar sålunda för att inskrifterna ha ristats av samme man. Det är under sådana förhållanden frestande att tänka, att vi i U 215 ha funnit den inskrift, som har utgjort början till den i kyrkan år 1937 påträffade U 214.

Stenarnas yttre utseende talar också för att de tillsammans ha utgjort ett monument. Såsom ofta är fallet med parvis resta stenar, har endast den ena av dem försetts med *kors*.

Mot tanken att de rests som ett monument tyckes entalsformen **stain** på U 215 tala. Detta förhållande kan möjligen förklaras därmed, att Ragnhild och Ulvhild läto resa U 215, medan Ingeberg svarade för U 214, och att därför genom inskriftens stilisering en pluralis i U 215 skulle ha varit missvisande.

Om man sålunda vågar räkna med att de båda runstenarna en gång ha hört samman, skulle hela inskriften ha haft följande lydelse:

*Ragnhildr ok Ulfhildr letu stæin æftir faður ok broður sinn ok Ingibærg æftir boanda sinn.
Hann drunknaði a Holms hafi.
Skræið knarr hans i kaf,
þrið æinir kvamo af.*

216. Vallentuna kyrka.

Pl. 136.

Litteratur: Brev till VHAAkad. från J. Erikson i Kragsta, Vallentuna sn, den 5 maj 1874 (ATA); Akademiens protokoll den 12 maj 1874 (ATA); Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Månadsblad bd 1, 1874, s. 93; UFT h. 5 (1876), s. 126; Statens Historiska Museum, Inventarium, del 14 (1888) n:r 8355; Bilagor till Inventarium n:r 8300—8399 (1888) (E. Ekhoft); E. Brate, Anteckningar 1907 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 93 f.

Äldre avbildningar: J. Erikson i Kragsta, teckning (1874) i ATA; Brate foto 1907 (ATA); H. Faith-Ell foto 1925 (ATA).

Första gången runstenen omnämnes är i ett brev (⁵/₅ 1874) från J. Erikson i Kragsta till Vitterhetsakademien. Erikson skriver: »Hos undertäckt Ordförande i Wallentuna Kommunalnämnd, Har Kyrkovaktaren Carl Lund anmält att han som vid öppnandet af en graf förleden vinter, Invid en stenkulle å Kyrkogården påträffat 3 fot under jorden ett framskjutande hörn af en stenhäll, Dervid han trodde sig träffa vapen eller en urna sedan forntiden, Stenhällen upparbetades, och befans vara en Run sten, cirka 3 ¹/₂ fot lång, 2 ¹/₄ fot bred. Något vidare fynd fans icke, Wid närmare eftertanke tros stenen blifvit nedlagd för flere sekel sedan i grunden under en — numera raserad Klockstapel. — Uppå Kyrkovaktarens begäran har jag försökt att copiera stenen, Ehuru slingan är ofullständigt ritad, Frågas — om stenen skall räsas — emedan platts finnes å ett stenör på Kyrkogården som är planlagt, Samt om Kyrkovaktaren kan få någon

ersättning för besväret med upptagning och räsning? (Omkring 10 Kronor.) Af de af Riksdagen till detta ändamål anslagne medel. Och anmodas Akademien gifva svar per posto under adress ...» — I protokollet för den 12 maj meddelas Akademiens beslut, »att stenen skulle resas på lämplig plats å kyrkogården», och Akademien »förklarade sig villig att ersätta kostnaden för så väl upptagandet som resningen».

UFT (h. 5, 1876, s. 126) meddelar fyndet i »Rättelser och tillägg till tidskriftens första band» med följande ord: »En ny runsten är 1873 funnen i Vallentuna kyrkogård vid graföppning 5 fot under jordytan. Ett stycke av stenen är löshugget med jernspett, och borde fastsättas.» Stenen »är rest å en kulle på kyrkogården».

Då E. Ekhoﬀ besökte platsen 1887, stod runstenen »fast rotad på kyrkogården, SÖ om kyrkan. Den afslagna öfverkanten låg nedfallen intill stenen» (»Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet. Bilagor till Inventarium», Inv. 8355). Året därpå (22 maj 1888) forslades runstenen in till museet, där den erhöﬀ inventarienummer 8355.

Röd sandsten; övre delen är åt kanterna ljusgrå. Höjd 1,05 m., bredd 0,68 m., tjocklek 0,10 m. Runstenens fot bildar en avsats, som höjer sig 3 cm. över ristningsytans jämna skiva. Stenen är i 4 delar. Ristningslinjerna äro bredbottnade och icke så skarpkantade som på U 214, vilket visar, att ett annorlunda format huggjärn här använts — eller möjligen att ristaren hållit instrumentet på annat sätt. Stenarten är nämligen exakt densamma i de båda monumenten. Uptill är stenen skadad, varvid ett par runor gått förlorade. Ornamentiken, som gör ett relativt ungt och något slappt intryck, består av tre ormar. I motsats till vad som eljest är brukligt, börjar inskriften icke vid huvudslingans ormhuvud utan mot slingans slut. Inskriften löper till största delen längs stenens kanter. Den övre ramlinjen saknas, när runorna stå i stenens kant. Någon övre ramlinje har på dessa partier aldrig huggits; jfr U 202.

Inskrift:

iuan - **lit** - **raisa** - **staina** + **ef** . . . + **ay**ṣ - **ain** + **fa**pur - **sin** - **dros**boi - **risti**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Joan let ræisa stæina æf[tir] Øystæin, faður sinn. Drosboi risti.

»Johan lät resa stenarna efter Östen, sin fader. Drosboe ristade.»

Till läsningen: Inskriften har sk mellan varje ord, men saknar sk i början och i slutet. Sk ha dels formen av korta streck (lodräta eller lutande), dels korta, lodräta streck med korta tvärstreck. Inga svensk-norska runtyper förekomma. — I 11 **s** är övre leden skadad upptill; 13 **s** har övre leden i en spricka; 19 **e** är säkert stunget; 20 **f** har bst något förkortade på grund av bortfall. Efter denna runa avviker ramlinjen i trubbig vinkel för att låta inskriften följa stenens kant; på denna punkt är emellertid kanten avslagen, och tre runor ha förlorats genom bortfallet. Det följande sk är emellertid bevarat. 22 **y** är säkert stunget. 23 **s** har förlorat nedre leden i ett triangelformigt bortfall, genom vilket också följande runa (**t**) försvunnit. I samma skada har också övre hälften av 25 **a**, som huggits i vinkeln mellan slingans vågräta och lodräta riktning, gått förlorad; undre delen av hst och högra delen av bst äro i behåll. 36 **d** är säkert stunget. — J. Eriksons teckning: 2 **u** ej iakttaget; sk efter 18 **a** har uppfattats som ett **e**; 25 **a** var tydligen då helt bevarat; 36 **t**; 40 **b** är läst som två lodräta streck med en punkt mitt på det senare; 41 **a**; 47 **i** uppfattas som sk. — *UFT* h. 5 (1876): »Meddeladt af Vallentuna sockens fornminnesvårdare hr J. Erikson i Kragsta»: AN · LIP · RAISA · STAINA · EFTIR · YSTAIN · FAPUR · SIN · TROSTYNI · RIST. — E. Ekhoﬀ (»Bilagor till Inventarium») läser endast runorna 21—32, som anges vara ristade »i venstra öfre hörnet»; 22 **u**. Ekhoﬀ anmärker: »öfre kanten nu afslagen, men finnes qvar». — Brate kunde, då han 1907 läste inskriften, ej finna stenens övre del, varför han för detta parti var hänvisad till J. Eriksons teckning. »Efter

lit · raisa · är stenens topp avslagen. Teckningen från 1874 upptager i fortsättningen av dessa ord i lodrät riktning **stain**, som alltså med säkerhet funnits och därefter i rät vinkel däremot , vilka runor förmodligen stått på det avskilda stycket, som nu ej mera är i behåll. Dessa runor kunna ju vara felaktigt uppfattade av tecknaren och tänkas utgöra slutet av **[pi]na** och början av **ef[tin]**, vilka ord man ju väntar följa. Sannolikare utgöra runorna dock lemmingar av ordet 'denne' ensamt, varpå 'efter' följt på det som skadat betecknade stället.» Om 25 **a** antecknar Brate: »Av detta andra **a** finnes blott en del av högra kännestrecket, nedanför vilket en fåra finnes, som ser ut som nedersta strecket i **r**, vilken alltså icke är huggen.» (Det är detta säkert huggna streck, som utgör nedre delen av hst i 25 **a**.) I *Svenska runristare* (1925), s. 94, tillägger Brate: »I *UFT*, I: V, s. 126 läses mellan **raisa** och **fapur** orden **staina · eftir · ystain**, vadan det väl är nedre delen av **ta** som föregår **in**, vilka stavar synts mig som nedre delen av **R r**, då den senare lutar.»

Namnet *Joan* förekommer flera gånger i uppländska runinskrifter: U 50, 179, 279, 337, L 82 Österby, Ålands sn, L 231 Hånsta, Lena sn, L 253 Axlunda, Björklinge sn, L 306 Brunneby, Funbo sn, L 617 Ekeby skog, Malsta sn, L 1680 Långtora kyrka samt på ett år 1941 vid Husby-Lyhundra kyrka påträffat runstensfragment. Av dessa äro fyra ristade av Öpir (U 179, 279, L 306 och 617), en av Vesäte (U 337), en av Ingulv (L 253), en möjligen av Åsmund (L 231). L 1680 är en liggande gravsten, och även U 50, 216 och fragmentet från Husby-Lyhundra härröra från sen tid. Dessutom förekommer *Joan* (*Jon*) i inskrifter från Öland (Öl 43), Östergötland (Ög 164, 231), Västmanland (L 1003 Romfartuna prästgård) och Småland (L 1943 Lekeryd). Namnet, som också skrives **ion**, är av runinskrifterna att döma på 1000-talet det vanligaste kristna mansnamnet och det tidigast inlånade (A. Grape, *Studier över de i fornsvenskan inlånade personnamnen*, 1, 1911, s. 80). Redan O. Celsius påpekar i *Acta Literaria Sueciæ* 2 (1727), s. 320: »*Jon. Johannes. Passim legitur in monumentis runicis*»; jfr U 279.

Øystæinn har under vikingatiden varit ett mycket vanligt namn, och det förekommer över hela Norden. I Uppland påträffas det i ett 30-tal runinskrifter. Det finnes ytterligare två gånger i Vallentuna sn, U 231 och 233.

Ristarens namn *Drosboi* är däremot endast känt från denna inskrift. Det är sannolikt sammansatt med namnet *Boi* som senare led. Detta namn har under vikingatiden varit sällsynt i Sverige, men blir vanligt under medeltiden, se U 37. *Dros-* är svårare att finna en säker förklaring på. Brate antager (*Svenska runristare*, s. 94) »ett öknamn till förstavelse, som torde vara samma ord som det poetiska isl. *drós* 'kvinna'». Ordet finnes också i norska dialekter och har där dels betydelsen 'stor, ståtlig kvinna', dels betydelsen 'tung, trög person'. Sannolikt har ordets grundbetydelse varit 'tung, klumpig person'. Den betydelsen spåras f. ö. hos Snorre. Det är betecknande, att det för *drósir* utmärkande enligt honom är, att de äro *kyrrlátar*, d. v. s. stillsamma, tröga.¹ (Om man kunde bortse från att runan 37 **d** är stungen — vilket man emellertid knappast har rättighet till — skulle man kunna få en naturlig tolkning av **drosboi** såsom *Trosboi*, »Trosabo». Trosa (äldst Trosö 1314) var namn på trakten kring Trosaån, där Trosa landsförsamling nu är belägen. Om denna fornminnesrika trakt, som under förhistorisk tid har varit av stor betydelse, se *Södermanlands runinskrifter* (1936), s. XVIII f. *Trosboi* är ett på normalt sätt bildat inbyggarnamn. Trosaån kallas år 1400 *Trosbo aa*.)

Inskriften omtalar, att Johan lät resa stenar efter sin fader. Då nu U 214 uppenbarligen utgör fortsättningen på en inskrift, som ristats i en annan sten, skulle det ju ligga nära till hands att förmoda, att vi i U 216 skola se inskriftens början, i all synnerhet som kronologien icke synes lägga något hinder i vägen för en sådan tanke. Om man skulle anse, att båda in-

¹ *sprvnd ok svane heita þær konvr, er mioc fara með dramb ok skart; snotir heita þær er orðnæfrar erv; drosir heita þær, er kyrlatar erv; svaki ok svarkr, þær erv mikillatar*» (Edda Snorra Sturlusonar, udg. ved Finnur Jónsson, 1931, s. 189).

skrifterna en gång utgjort ett sammanhängande monument, tvingas man emellertid att förutsätta, att två olika ristare här varit verksamma. Detta framgår av olikheter i huggningstekniken, olikheter, som icke kunna bero på stenarnas material, då de båda äro av samma slags sandsten. Vidare skilja sig runformerna och den ornamentala utsmyckningen på ett till synes avgörande sätt från varandra. Därtill kommer att dessa båda inskrifter på grund av formuleringen knappast kunna förenas med varandra. De ha båda utgjort slutet av längre inskrifter. U 214 har i stället, efter vad vid behandlingen av den inskriften framhållits (ovan s. 329), sitt inledande parti i U 215.

Drosboi har som konstnär varit mindre framstående än ristaren av U 214. Det förefaller däremot troligt, att *Drosboi* också har ristat U 217. Där torde man ha att söka den andra utav »stenarna», den som innehåller inskriftens början.

217. Vallentuna kyrka.

Litteratur: B 63, L 1554. J. Bureus, F a 6 s. 141 n:r 26 (Axehiellm), s. 170 n:r 37 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 438, F a 1 s. 98; M. Aschaneus, F b 18 s. 17; J. Hadorph, Resejournal (i: Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 157; O. Celsius, SR 2, s. 403; Kyrkoinventarium 1829; UFT h. 3 (1873), s. 81.

Avbildningar: M. Aschaneus, teckning (a. a.); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 63).

Runstenen, som numera är försvunnen, finnes tidigast omtalad av Axehiellm och av Rhezelius (i F a 6). Den förre anger dess plats vara »J Walentuna Närre kyrkewägg», den senare »Wid öster Hörnet i K:murn». I F a 5 uppges den sitta »J kyrkemuren östertil». Aschaneus antecknar över sin teckning (i F b 18): »Wthi Waltuna kyrkio mur, wid östre hörnet.» I »Resejournalen» skriver Hadorph: »3 Runestenar finnas wid denna kyrkio, en i östnorr hörnet, defect.» Celsius, som läste inskriften den 3 juni 1727, uppger, att stenen sitter i »Wallentuna kyrkiowägg på wästra sidan mitt emot stegluckan». Ännu 1829 är runstenen bevarad och synlig: »Emot nordöstra hörnet på norra sidan är midt på muren insatt en större runosten, som för afståndet icke kan läsas» (»Kyrkoinventarium»).

Runstenen fördärvades antagligen vid kyrkans brand (1856) och den därpå följande reparationen (1857).

Stenarten har sannolikt varit röd sandsten (»rödh sten» antecknar Aschaneus på sin teckning). Höjd omkring 1,80 m. (enligt Aschaneus »12 qter»), bredd upptill omkring 1,20 m., nedtill omkring 0,75 m. (enligt Aschaneus 8, resp. »5 qter»).

Inskrift (enligt Hadorph och Helgonius i B 63):

ikifastr lit bro kiarua iftr · s ...

5 10 15 20 25

Ingifastr let bro gærva æftir ...

»Ingefast lät göra bron efter ...»

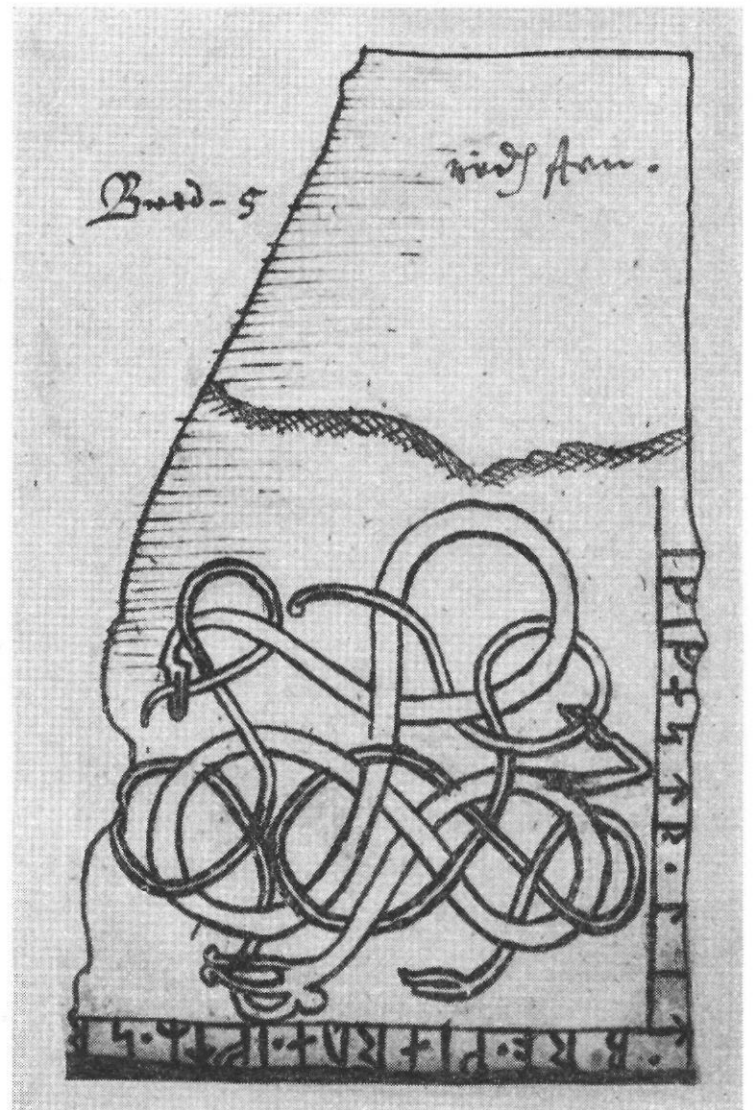

Fig. 211. U 217. Vallentuna kyrka.
Efter teckning av Aschaneus.